

مطبوعات، ارتباطات و توسعه

داده‌های ناپایدار و شناخت‌های جزئی و پراکنده رسانه‌های الکترونیک تا حدودی قوام و دوام بخشید. به عبارت دیگر، مطبوعات می‌توانند در توسعه فرهنگی ایران تأثیر و تأثر فرهنگ پایدار (رسمی) و فرهنگ گذرا را همبسته سازند.

دکتر باقر ساروخانی استاد دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران نیز در سمینار توسعه فرهنگی، مقاله‌ای با عنوان: توسعه فرهنگی و ارتباطات ارائه کرد. آنچه در ادامه می‌خوانید خلاصه‌ای از این مقاله است:

چنانچه بپذیریم توسعه فرهنگی به اندیشه‌ها و ارزشها و نگرشهای انسانی مرتبط است، رسانه‌ها در این میان نقشی اساسی دارند. از این طریق است که اندیشه توسعه در وجدان جمعی جای می‌گیرد و با همین رسانه‌هاست که به زعم «لرنر»، «شخصیتهای انتقالی» پدید می‌آیند و از «همدلی» در حد چشمگیری برخوردار می‌شوند. باز با همین ابزار، توسعه، بعدی درونی می‌یابد، در اعماق ذهن توده‌ها جای می‌گیرد و در خلال نسلهای مختلف تداوم می‌پذیرد، آنچنانکه هیچ عاملی، حتی جنگ، قحطی و... موجبات امحاء آن را فراهم نمی‌سازد.

دکتر باقر ساروخانی در این سمینار به مباحثی درباب توسعه فرهنگی و ویژگیهای آن و شناخت شاخصهای ارتباطی توسعه در جوامع مختلف اشاره کرد.

مشترک در راه نیل به هدف مشترک» اهمیت ویژه‌ای یافته است. مطبوعات به منزله جزء مقوم این شبکه گسترده و پیچیده در شرایط خاص جامعه ما جایگاه درخور توجه بیشتری دارد که شناخت آن در فرایند کنونی توسعه فرهنگی می‌تواند به غلبه بر برخی از وجوه توسعه نیافتگی کمک کند که موارد زیر از جمله مهمترین آنهاست:

۱. گسستگی تاریخی میان پیشینه درخشان فرهنگ مکتوب در تمدن اسلامی و ایرانی و فرهنگ نوشتاری جدید؛

۲. ناهمزمانی رشد رسانه‌های جمعی و پیش‌افتادگی توسعه وسایل ارتباط جمعی الکترونیک؛

۳. ناپیوستگی، ناهمگونی و بی‌نظمی فرهنگ برآمده از رسانه‌های دیداری - شنیداری؛

۴. محدودیتها و تنگناهای توسعه آموزش و فرهنگ نخبگان؛

۵. نامعین بودن نقش و جایگاه مطبوعات در فرایند ارتباطات و تولید فرهنگی؛

در روند مطلوب توسعه فرهنگی، مطبوعات می‌توانند به عنوان واسطه و حلقه رابط میان آموزش رسمی و فرهنگ کلاسیک از یک سو و آموزش توده‌وار و فرهنگ موزائیکی از سوی دیگر عمل کنند. در چنین وضعیتی است که می‌توان هم ذهن و زبان خالقان آثار فرهنگی و فکری جامعه را به سوی مسائلی مبتلا به جامعه سوق داد و در عین حال نیز به

هادی خانیکی، کارشناس ارشد ارتباطات و مدرس روزنامه‌نگاری یکی از سخنرانان سمینار توسعه فرهنگی بود که مقاله‌ای تحت عنوان: جایگاه و نقش مطبوعات در توسعه فرهنگی ایران ارائه کرد. خلاصه‌ای از این مقاله را می‌خوانیم:

«توسعه فرهنگی» به عنوان وجه فرهنگی توسعه ملی، علی‌القاعده باید بتواند راهبردهای لازم را برای کشف و شکوفایی عناصر مساعد در فرهنگ جامعه به کار گیرد. شاید روشن‌ترین چشم‌اندازهای چنین انتظاری آن باشد که:

الف. جامعه را در کسب و رشد اصالت‌ها، خلاقیت‌ها و فضیلت‌های اجتماعی به مدد بازشناسی و بازآفرینی فرهنگ مستعد خودی، یاری دهد.

ب. با مشارکت دادن تمامی افراد جامعه در فرهنگ آفرینی و تقویت و گسترش رفاقت‌های سازنده، راه همگانی کردن فرهنگ را بگشاید.

ج. در مواجهه با دگرگونیهای سریع اجتماعی، اقتصادی و صنعتی، جامعه را به جای رنجور شدن از توسعه مادی، از آن بهره‌مند گرداند.

د. نامتوازی، ناهمزمانی و ناموزونی را در توسعه به حداقل برساند.

در راه انجام این وظایف، ارتباطات و وسایل ارتباط جمعی به عنوان شبکه «عمومیت دادن و رواج بخشیدن به فرهنگ جامعه» و «نظام مبادله خواسته‌ها و انتظارات بین افراد جامعه با استفاده از نمادها و علائم

زیبا کلام؛

– بیگانگی سیاسی و اجتماعی به عنوان مانعی در راه توسعه فرهنگ ملی: دکتر علی‌رضا محسنی‌تبریزی؛

– توسعه فرهنگی و تکنولوژی: دکتر محمد توکل؛

– کارکرد نظام آموزش و پرورش در توسعه فرهنگی: عبدالعظیم کریمی؛

– رسانه‌های مکتوب و توسعه روستایی: دکتر مهدی محسنیان‌راد؛

– متغیرهای جمعیتی و فرهنگ: دکتر محمد میرزایی؛

– توسعه فرهنگی و تهاجم فرهنگی: محمود منظورنژاد؛

– توسعه فرهنگ و تهاجم فرهنگی از دیدگاه انسانشناسی: دکتر سکندر امان‌اللهی؛

– آنتروپی اجتماعی و نقش آن در توسعه فرهنگی: دکتر جلال‌الدین رفیع‌فر؛

– تأملی دوباره؛ کنترل سیاسی یا کنترل درونی: مرتضی منطقی؛

– متغیرهای جمعیتی و فرهنگ: دکتر محمد میرزایی؛

– توسعه و فرهنگ از نظر انسانشناسی: دکتر حشمت‌الله طیبی؛

هریک از این مقالات، زمینه‌ای برای ورود به مبحث توسعه فرهنگی و تشکیل میزگرد علمی با حضور اساتید و اندیشمندان فرهنگی و اجتماعی را فراهم آورد. در این‌گروه‌ها که سه روز به درازا کشید، ابعاد گوناگون توسعه فرهنگی مورد بحث و بررسی قرار گرفت. □